

Det har varit mycket givande att läsa Silvén's beskrivning av de delar av samlingen som innehåller de etiskt känsliga, andliga och kraftladdade föremålstyperna, parallellt som Mankers arbeten helt nyligen använts som källa för att lokalisera en saknad sejte på Skansens område. Även återfinnandet av samiska trummor i en museisamling i Marseille, Frankrike är en aktuell fråga kopplad till Mankers verksamhet och dennes inventering av samiska trummor i museer och andra samlingar i Europa under 1930-talet. Det är uppenbart att såväl kolonialt bekämpande av samisk religion och forskares och andra samlarens lust att samla in dessa kraftfulla föremål från 1700-talet och framåt fortfarande har stora återverkningar i vårt nutida samhälle.

Med detta sagt vill jag avslutningsvis gratulera till den fina gärningen att teckna denna forskarbiografi som innehåller så många intressanta analyser. Flera av iakttagelserna Silvén gör rörande ambivalensen och komplexiteten i forskaren Mankers position, när vi ser på den i historiens backspegel, är tillämpbara på flera av Mankers samtida kollegor. En mycket viktig förutsättning för att Silvén har kunnat göra detta noggranna arbete har varit hennes obegränsade tillgång till museets och arkivets samlingar, en position som beskrivits som *museology from within*. Det visar på vikten av att museer och arkiv har disputerade forskare verksamma inom ramen för sina institutioner, forskare som kan samlingssystemen utan och innan och som kan upptäcka oväntade intressanta materiella ingångar i sina projekt.

Charlotte Hyltén-Cavallius

Docent i minoritetsstudier, forskningsarkivarie
 Institutet för språk och folkminnen, Uppsala
 charlotte.hylten-cavallius@isof.se

Fredrik Skott, Vardagsskrock. Från abrakadabra till önskebrunn. [Malmö] 2021. 318 s. ISBN 9789189215665.

Korsar en svart katt min väg spottar jag alltid tre gånger. Nej, skrockfull är jag såklart inte. Hur skulle tur eller otur kunna påverkas av hur man agerar i förhållande till en katt? Å andra sidan finns det ju ingen anledning att utmana ödet. Det skadar inte att spotta lite. För säkerhets skull alltså. Ifall det ändå ligger något i det...

Detta ambivalenta förhållande till skrock är jag långt ifrån ensam om. Undersökningar av nutida människors inställning till skrock, magi och övertro visar att det är många som tar i trä, undviker A-brunnar och aldrig går under stegar. Men om de verkligen tror på det är svårt att veta, även för dem själva. För vad innebär att det egentligen att tro på något när det gäller magiskt handlande och skrockfullt agerande? Om detta och varför vi gör som vi gör och hur det kan förstås handlar *Vardagsskrock. Från abrakadabra till önskebrunn* av Fredrik Skott. I den drygt 300 sidor tjocka och mycket vackert formgivna boken får läsaren ta del av olika former av vardagsskrock med förklaringar till ursprung och uppkomst liksom tolkningar och kommentarer. Vissa handlingar och föreställningar är välbekanta medan andra, åtminstone för mig, är mindre kända.

Boken är uppdelad i två delar. I den första, »Perspektiv på vardagsskrock», redogör Skott inledningsvis för några statistiska undersökningar av hur folk förhåller sig till tron på det övernaturliga och på skrock. Att 21 % av de tillfrågade år 2012 instämmer i påståendet »Det förekommer att människor går igen», och att 27 % år 2017 klassi-

ficerar sig själva som skrockfulla, gör att det kan ifrågasättas om världen verkligen är så avförtrollad som Weber påstod. Tvärtom verkar det som om det magiska tänkandet ökar och att det snarare än *Entzauberung*, avförtrollning, handlar om *Wiederverzauerung*, återförtrollning.

Därefter följer en diskussion om begreppet magi och dess förhållande till religion och vetenskap. Genom historien har åsikterna om hur de hänger samma eller skiljer sig åt gått isär bland forskarna. Skott lyfter här fram James G. Frazer och hans syn på magi som ett sätt att kontrollera makterna genom imitativ respektive kontagiös magi, Émile Durkheims åtskillnad mellan religion som kollektivt utövad och magi som något som rör individen, och Bronisław Malinowskis tänkande kring magi som riktad mot framtiden och religion som ett sätt för ett samhälle att komma igenom pågående kriser. Vidare diskuteras begreppet halvtro, eng. *half-belief*, som fångar in den tvekan och osäkerhet som utmärker skrock: att inte tro på det men ändå göra det tillräckligt mycket för att utföra vissa handlingar och undvika andra. Detta sker, menar Skott, ofta i pressade och osäkra situationer vilket visar att vardagens magi inte är statisk.

Tillvaron är full av situationer och omständigheter som vi inte kan påverka. Men genom att använda oss av vardagsskrock kan vi få en känsla av att ändå kunna »kontrollera det som uppfattas som okontrollerbart och hantera det till synes ohanterliga» (s. 21). Vänskap och kärlek är områden som är viktiga men samtidigt osäkra. Att det finns mycket vardagsskrock kring detta är därmed inte konstigt. K-brunnar ska klivas på, kärlek låsas fast med hänglås och mynt läggas i brudens sko inför ett bröllop. För att få veta hur det ska gå, med kärlek såväl som med död, kan man ta tydor och genom spådom försöka förutse framtiden. Att spilla salt eller höra en uggle hoa under dagtid är ett tecken på att något kommer att ske, att räkna blombladen på en prästkrage ett aktivt sökande efter ett svar.

Vardagsskrock kan användas för att kommunicera normer. Samtidigt bör dess betydelse som underhållning inte underskattas, skriver Skott. Det gäller inte minst för barn och ungdomar. Anden i glaset och spådomar som görs med hjälp av hopprepslekar är exempel på hur skrocket ofta befinner sig i gränslandet mellan lek och ritual. Det är heller inte så att vi alltid vet varför vi gör som vi gör. Att det innebär otur att lägga nycklar på bordet är något som många känner till, och undviker, samtidigt som det förmodligen är långt ifrån alla som kan förklara varför. Det är också vanligt att det finns fler än en förklaring och olika grunder. Skott påpekar att sökandet efter ursprung ofta är vanskligt och menar att det är »den ständiga förändringen och möjligheten till anpassning som har gjort att vissa föreställningar inte bara har en månghundraårig historia utan dessutom är spridda över ett mycket stort område» (s. 30). Skrocken skiljer sig i detta inte från annan folklore.

Bokens andra del, »Från abrakadabra till önskebrunnar», består av en genomgång av en mängd skrockfulla handlingar och föreställningar. Den fungerar som ett uppslagsverk där läsaren får ta del av resonemang kring ursprung, utbredning och funktion om allt från hur man ska stiga upp ur sängen på morgonen (sätt först den högra foten i golvet) och varför man inte ska ställa sin handväska på golvet (då blir man fattig) till vad som händer om två kamrater passerar en lyktstolpe på varsin sida (de blir ovänner) och varför ett paraply inte ska fällas upp inomhus (det innebär otur). Redogörelser för gamla föreställningar och handlingar, som betydelsen av i vilket väderstreck göken gal och hur fiskelyckan kan ökas genom att spotta på kroken, blandas med nyare exempel som hör hemma i industrisamhället. Men även om handlingen att räkna bilar för att få önska sig något, liksom att vicka på öglan på en läskburk för att få veta namnet på en beundrare, är relativt ny går den tillbaka på äldre föreställningar.

Det här är en intressant, välskriven och lärorik bok. Den vänder sig såväl till den som redan har ett intresse för studiet av folklöre som till den som inte tidigare har bekantat sig med ämnet. Boken kräver ingen särskild läsordning utan den som vill veta mer om ett speciellt skrock kan gå direkt till uppslagsdelen och det aktuella ordet. Jag rekommenderar dock alla att läsa även den inledande delen eftersom den tydliggör hur skrockets olika uttryck och innehåll hänger samman, liksom hur funktion och betydelse både förändras och består. Den som någon gång funderat över krossade speglar, svarta katter och slutspelsskägg kommer att ha stort nöje av *Vardagsskrock. Från abrakadabra till önskebrunn*. »Som ofta är fallet med skrock», skriver Skott, »består formen medan innehållet varierar över tid och plats» (s. 52).

Charlotte Hagström

Docent i etnologi

Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet

charlotte.hagstrom@kultur.lu.se